

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Постановка проблеми. Протягом останнього часу в обіг педагогічної лексики ввійшли нові терміни, які використовуються для характеристики діяльності працівника освіти, а саме: професійна компетенція, професійна компетентність, соціальна компетентність, педагогічний професіоналізм тощо. Сьогодні поняття компетентності набуває актуальності. Дослідники це пов'язують з багатьма чинниками, оскільки саме компетентності є тими індикаторами, які дозволяють визначити готовність учня чи випускника до життя, його подальшого розвитку й активної участі у житті суспільства, а у вчителя – формування професійно-значимих особистісних якостей, тобто педагогічний професіоналізм.

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців досліджували В.Байденко, Н. Бібік, Є. Зеєр, І. Зимня, А. Маркова, О. Овчарук, В. Петрук, О. Пометун, С.Раков, М. Розов, О. Савченко, А.Хуторський та ін. Шляхи модернізації освіти на компетентнісній основі розроблялися Б. Ельконіним, І. Зимньою, Н.Кузьміною, А. Марковою, І.Фрумїним, А. Хуторським, В. Шадриковим, С. Шишовим та ін.

Виклад основного матеріалу. Необхідність задоволення потреб суспільства висуває перед сучасним педагогом наявність високої культури, глибокої моральності, сформованої системи цінностей і переконань, громадянської позиції, зацікавленості в розвитку творчого потенціалу своїх студентів, здатності до інноваційної діяльності, самовдосконалення, професійної активності та ін. У зв'язку з цим одним із основних завдань педагогічних закладів, разом із формуванням гармонійно розвиненої особистості, є завдання формування професійно компетентного фахівця.

У загальноживаному розумінні поняття «компетентність» трактовано як поінформованість, обізнаність, авторитетність, професійні знання і вміння. За визначенням В.Маслова, компетентність – це готовність на професійному рівні виконувати свої посадові обов'язки відповідно до світових вимог і стандартів [5]. Іншими словами «компетентність» означає коло повноважень будь-якої посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі. Професійна компетентність педагога є особистісними можливостями вчителя, що дозволяють йому самостійно й ефективно реалізувати цілі педагогічного процесу. «Компетентність» визначає рівень професіоналізму особистості, а її досягнення відбуваються через здобуття нею необхідних компетенцій, що є метою професійної підготовки фахівців.

На думку О.Дахіної, В.Краєвського, А.Хуторського компетентність – це поєднання відповідних знань і здатностей, що дозволяють обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній. Компетенція охоплює сукупність взаємозалежних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються стосовно певного кола предметів і процесів і необхідних для якісної продуктивної діяльності. Компетентність являє собою володіння людиною відповідною компетенцією, що включає її особисте ставлення до неї та предмета діяльності [9].

Своє бачення до означення питання пропонує О. Пометун. На її думку під компетентністю людини слід розуміти сукупність знань, умінь, навичок і ставлень, що набуваються у процесі навчання і дають змогу людині визначати, тобто ідентифікувати й розв'язувати незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для тої сфери діяльності [6, с. 66].

З урахування цього існують різні види компетентності, що визначаються як властивість особистості і підрозділяється на декілька видів (Н.В. Кузьміна), на яких базується зрілість людини в професійній діяльності (А.К. Маркова) [7, с. 93-96]: соціально-психологічну компетентність, яка визначається як властивість індивіда ефективно взаємодіяти з людьми, які її оточують в системі міжособистісних відносин (вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, вибирати адекватні способи спілкування тощо); комунікативна компетентність – конгломерат знань, вербальних і невербальних вмінь та навиків спілкування; професійно-педагогічна компетентність, як здатність до продуктивного спілкування в умовах, які визначені педагогічною системою.

Сьогодні дедалі більшого значення набуває проблема формування й розвитку компетентності педагога, зокрема учителя початкових класів. Як зазначає В.Квітко, результат діяльності педагога залежить від того, наскільки він компетентний у своїй професії, наскільки результативною є діагностика компетентності [3, с. 13].

Дослідженням в галузі професійної компетентності педагога займалися А.Белкін, Т.Волобуєва, А.Гостев, А.Маркова, Г.Серіков, В.Сластьонін. У наукових доробках В.Сластьоніна професійна компетентність педагога визначено як єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності [8].

Т.Волобуєва тлумачить «професійну компетентність» як сукупність знань і умінь, що визначають, результативність праці; комбінацію особистих якостей і властивостей; комплекс знань і професійно значущих особистих якостей; здатність здійснювати складні види дій тощо. Науковець зазначає, що чинником формування професійної компетентності педагога виступає науково-дослідна діяльність, оскільки спонукає вчителя самостійно шукати, винаходити, набувати особистий досвід, експериментально перевіряти його ефективність; дозволяє долати стереотипи й шаблони, що скалися у сфері педагогічної діяльності; прогнозувати розвиток індивідуальної культури педагогічної діяльності. У цьому процесі педагог здобуває той новий матеріал, на основі якого потім будуються оригінальні задуми, ідеї, розвивається здатність до педагогічного моделювання [1, с. 6-7].

Професійна компетентність – це базова характеристика діяльності спеціаліста; вона включає як змістовий (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти і має головні суттєві ознаки, а саме мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності та критичність мислення.

Незважаючи на різноманіття думок відносно трактування цього поняття, можна констатувати, що більшість авторів розглядають професійну компетентність у двох аспектах: як мета освіти, професійної підготовки; а також як проміжний результат, що характеризує стан фахівця, який здійснює свою професійну діяльність. Дослідження функціонального розвитку професійної компетентності свідчать, що на початкових стадіях професійного становлення фахівця має місце відносна автономність цього процесу, а на стадії самостійного виконання професійної діяльності компетентність все частіше об'єднується з професійно важливими якостями.

Формування професійної компетентності – процес циклічний, в процесі педагогічної діяльності необхідно постійне підвищення професіоналізму, і кожен раз перераховані етапи

повторюються, але вже в новій якості. Взагалі, процес саморозвитку обумовлений біологічно і пов'язаний з соціалізацією і індивідуалізацією особистості, яка свідомо організовує власне життя, а значить, і власний розвиток. Процес формування професійної компетентності так само сильно залежить від середовища, тому саме середовище має стимулювати професійний саморозвиток. У школі має бути створена демократична система управління. Це і система стимулювання співробітників, і різні форми педагогічного моніторингу (не контролю!), до яких можна віднести анкетування, тестування, співбесіди, і внутрішньошкільні заходи з обміну досвідом, конкурси, та презентація власних досягнень.

Можна виділити етапи формування професійної компетентності [2]: самоаналіз і усвідомлення необхідності; планування саморозвитку (цілі, завдання, шляхи вирішення); самовиявлення, аналіз, самокорекція.

Основними рівнями професійної компетентності суб'єкта діяльності є результат навчання, професійна підготовленість, професійний досвід і професіоналізм.

Студент або навіть випускник ВНЗ не може розглядатися як фахівець, який досяг високого рівня професійної майстерності. Проте, він повинен мати засоби, які дозволили б йому вдосконалюватися в професійному плані. Інакше кажучи, в стінах навчального закладу можливо і необхідно сформувані ті елементи цієї системи, які надалі сприятимуть переходу на вищі рівні професійної компетентності.

Формування професійної компетентності майбутнього фахівця здійснюється через зміст освіти, що включає не лише перелік навчальних предметів, а й професійні навички й уміння, котрі формуються в процесі оволодіння предметом, а також засобами активної позиції студента в соціальному, політичному і культурному житті ВНЗ. Усе це в комплексі формує і розвиває особистість майбутнього педагога, здатність його до саморозвитку і самовдосконалення, що дасть можливість забезпечувати йому ефективне функціонування як суб'єкта-професіонала «людина-людина».

Основні умови розвитку професійної компетентності студентів такі:

Організаційно-управлінські (навчальний план, семестрові графіки, складання розкладу, вироблення критеріїв визначення рівня компетентності, матеріально-технічне оснащення навчального процесу).

Навчально-методичні (відбір змісту занять, інтеграція різних курсів, виділення провідних ідей).

Технологічні (контрольно-оцінні, організація активних форм навчання, визначення груп умінь, що входять до компетентності, використання інноваційних технологій).

Психолого-педагогічні (здійснення діагностики розвитку студентів, система стимулювання мотивації навчання, визначення критеріїв компетентності, оцінний для рефлексії етап кожного заняття, включення студентів в управління).

З метою створення інформаційних умов, їх впливу на якість професійної підготовки для одержання цілісного уявлення про стан формування системи професійної компетентності, про якісні і кількісні зміни в ній можна використовувати педагогічний моніторинг.

Педагогічний моніторинг є об'єднуючим початком соціологічного, психологічного й управлінського моніторингу з метою одержання цілісного уявлення про особистість студента. Такий комплексний підхід до вивчення особистості студента, навчальної ситуації і т. ін. спрямований, передусім, на осмислення реальних навчальних можливостей: міри навченості, пізнавальних і особистісних інтересів, мотивів навчання, а також на

встановлення причин низької успішності, міри задоволеності студентів і педагогів навчальним процесом, емоційного стану тих, хто навчається, характеру взаємин [4].

Висновок. Отже, професійна компетентність майбутнього педагога є комплексною характеристикою здатності кваліфіковано обговорювати і вирішувати питання сфери власної професійної діяльності, володіти професійними знаннями, вміннями та навичками, розв'язувати різні проблемні ситуації. Важливим є той факт, що кожний педагог має усвідомити, що його діяльність потребує безперервного вдосконалення, формування власного професіоналізму.

Бібліографічні посилання

1. Волубаева Т.Б. Методологическая компетентность учителя (ученик педагога-исследователя): методическое пособие / Т.Б Волубаева. – Донецк: Каштан, 2007. – 206 с.
2. Добродін В.Г. Педагогічна майстерність вчителя / Добродін В.Г. – К., 2006. – 520 с.
3. Квітко В. Психолого-педагогічна компетентність учителя / В.Квітко // Методичне забезпечення компетентнісного підходу до реалізації змісту середньої освіти / За ред. Р.О.Романчук. – Запоріжжя: ТВО «ЛПІС» ЛТД, 2008. – С. 131-135.
4. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высш. шк., 1990. – 90 с.
5. Маслов В.И. Стратегическое управление персоналом в условиях эффективной организационной культуры / В.И. Маслов. – М.:Финпресс, 2004. – 288 с.
6. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О.Пометун // Рідна школа. – 2005. - №. – С.65-69.
7. Слатенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процес ее профессиональной підготовки / В.А. Слатенин. – М.: Просвещение, 1976. – 160 с.
8. Слатенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процес ее профессиональной підготовки / В.А. Слатенин. – М.:Просвещение, 1976. – 160 с.
9. Хуторской А. Ключвые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.Хуторской // Народное образование. – 2003. – №2. – С.58-64.